

Prethodno priopćenje

PRANJE NOVCA U DOMAĆEM I STRANOM ZAKONODAVSTVU

Davor Ilikić*

SAŽETAK U radu se prezentira pranje novca kao pojava s transnacionalnim elementima u kriminalističkom i kaznenopravnom smislu i uloga financijskih obavještajnih jedinica u prevenciji i sprečavanju pranja novca. Definirani su osnovni pojmovi, faze pranja novca, osnovna načela, međunarodni propisi, međunarodni kaznenopravni okvir, smjernice i Direktive EU, normativna struktura u Hrvatskoj obuhvaćena pravilnicima i Zakonom o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma. Kupovina dionica, nekretnina, osnivanje crnih fondova je prijetnja za sigurnost financijskog i banakarskog sustava. Zbog toga je od krucijalne važnosti pratiti korak u pristupu s preporukama Europe i težiti zakonodavnom unapređivanjem, modernizaciji susatva i usklađivanju. U tome je od velike pomoći predviđanje problema i zakonodavnih rješenja koje imaju zemlje s dugoročnom praksom u pranju novca poput Njemačke i SAD.

KLJUČNE RIJEČI: *pranje novca, financiranje terorizma, prevencija, sumnjiva transakcija, oduzimanje ilegalnih prihoda, financiranje terorizma*

JEL: K42, E42, F38

1. UVOD

Pranje novca je zamišljeno kao proces jedne ili više kriminalne djelatnosti, kojima je ulimativna namjera i cilj, prikriti ili zametnuti tragove porijekla nezakonito stečenog novca ili dobiti. Taj proces sukladno Smjernici 2005/60/EZ, obuhvaća prikrivanje prave prirode i izvora novca, pretvorbu i prijenos imovine u smislu prikrivanje podrijetla odnosno nabavu, posjedovanje ili upotrebu imovine proizašle iz kaznenog djela odnosno sudjelovanje, povezanost, pokušaj pomaganja, poticanja te omogućavanje izvršenja bilo koje od navedenih radnji. Može se najkraće definirati kao pretvaranje ilegalno ostvarene dobiti u prividno legalnu. Kao pojam počeo se susretati početkom 80-tih godina prošlog stoljeća poznat pod nazivom (engl. *money laundering*)¹ i najčešće je povezan s trgovinom

* PUZ, Sektor kriminalističke policije, Služba gospodarskog kriminaliteta-vođa grupe, Heinzelova 98, 10000 Zagreb, davor.iljic@yahoo.com

¹ „Naime postoji mišljenje da je taj naziv izveden iz podataka o vlasništvu mafije nad praonicama rublja (automatima) u SAD, ali to ne odgovara istini. Meyer Lansky (od milja nazvan „računovođa mafije“) poučen primjerima Al Caponeova slučaja (osude zbog utaje poreza), otkrio je i razvio jednu od prvih tehnika pranja novca, koristeći se prednostima velikog broja švicarskih računa. Izraz „pranje novca“ potječe odnedavno, iz novina koje su obrađivale aferu Watergate u SAD 1973., a nakon toga je zaživio

drogom, ukradenim automobilima, trgovinom ljudima, prostitucijom i ostalim oblicima organiziranog kriminala.

Navedenim kriminalnim djelatnostima se ostavruje velike količine novca, koji se kao takav ne može upotrijebiti jer ostavlja tragove i izaziva veliku pozornost ukoliko ga se počne trošiti, a ne može se opravdati njegovo porijeklo zakonitim djelatnostima, te ga kao takvog prije stavljanja u optjecaj treba „oprati“.

Treba naglasiti da u pranju novca veliku ulogu imaju novčarske institucije, prije svega banke, koje mogu biti uvučene u navedeni proces bez svog htijenja, ali mogu zbog same lukrativne prirode dopustiti i pristati voditi takve poslove i procese pranja novca, kroz razne procese koje im stoje na dispozicij, poput odobravanja raznih zajmova i kredita uvlučujući prljavi novca u optjecaj putem svojih banaka. Banke najčešće primaju novac nakon čega dodatnim aktivnostima prikrivaju njegovo pravo porijeklo, a onda ga odobravanjem zajmova, raznoraznih kredita različitih namjena, izdavanjem čekova, mjenica i drugih sredstava vraćaju u normalne gospodarske tokove.

2. FAZE PRANJA NOVCA

U stručnoj literaturi se često navode tri poznate faze procesa pranja novca a to su: faza polaganje novca (*placement*), faza ležanja (*layering*) i faza integracije novca (*integraton*).²

U fazi **polaganja novca** (*placement*) gotov novac se ubacuje u financijski sustav i gospodarske tokove, na način da se koristi kao sredstvo plaćanja pri kupnji ili nabavi. To je navažnija faza i najrizičnija jer je upravo tada najlakše otkriti pravu prirodu i porijeklo novca koji je stečen na kriminalan način. Najčešće se koristi gotovina (bilo da je riječ o manjim iznosima prilikom prodaje droge, prostitucije, trgovine ljudima i dr., ili pak o većim iznosima – kod prodaje većih količina droge, oružja i dr., kako bi se izbjeglo identificiranje osoba koje sudjeluju u takvim aktivnostima. Navodi se najčešće kao najrizičnija faza jer su novčarske institucije uvele različite mehanizme za identifikaciju subjekata prilikom određenih transakcija o čemu će biti više riječi poslije.

Faza **ležanja** (*layering*) nastoji se raznoraznim transakcijama prikriti pravo podrijetlo novca i sredstava pribavljenih nezakonitim aktivnostima, s krajnjim ciljem da se zametne trag izvoru novca. Pri tome se koriste razne poznate tehnike poput: krijumčarenje valute, mijenjanje valute, doznake sredstava, korištenje shell poduzeća, korištenje osiguravajućih društava, korištenje box office, korištenje export-import poduzeća, manipulacije sredstvima osiguranja poput raznih garancija obveznica, korištenje igara na sreću kockarnica, transakcije preko off shore zona i računa. Često se radi o nekoliko transfera između različitih banaka u isjeckanim iznosima, kako bi se otežalo praćenje sume novca, potom doznačivanje na različita imena u različitim zemljama.

ne samo u Americi nego i u cijelom svijetu, i to u stručnim krugovima.“, Katušić-Jergović, S., „Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi)“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol.14, broj 2/2007, str. 620.

² The financial crimes Enforcement Network (FinCEN) – Američki Ured za sprječavanje pranja novca opisao je proces pranja novca kroz tri faze: polaganje, oplemenjivanje i integraciju. Cindori, S., „Sustav sprječavanja pranja novca“, Financijska teorija i praksa 31(1) 2007., str.56.

U završnoj trećoj fazi poznatoj kao faza **integracije** (*integration*) dolazi do integriranja sredstava u financijski sustav i miješanju s legitimnim izvorima sredstava. Dolazi do reinvestiranja „prljavog novca“ u zakonite djelatnosti tj. poslovanje kojim se stiču legitimni prihodi. Nesumnjivo je da se u toj fazi dio novca troši na tzv. “osobne potrebe“ ili dio luksuza. Kao najpopularnije metode³ koje koriste tzv. perači novca ili idejni tvorci sheme ovako složene operacije su:

- Osnivanje lažnih kompanija (trgovačkih društava) u kojima je zajamčena anonimnost. Često si perači sami daju zajmove iz opranog novca za buduću transakciju.
- Slanje lažnih uvozno-izvoznih računa, kojima se novac prebacuje iz jedne zemlje u drugu, a računi kao prateća financijska dokumentacija koji su precijenjeni služe za dokazivanje podrijetla novca.
- Prebacivanje novca drugoj banci iz banke koju koriste perači novca ili nerijetko koja je u njihovu vlasništvu.

3. ULOGA FATF⁴- FINANCIAL ACTION TASK FORCE

Sve zemlje širom svijeta koje su se pridružile borbi u sprečavanju pranja novca, u koje spada i Hrvatska, prihvatile su smjernice i međunarodne standarde koji se odnose na sprječavanje pranja novca i ostale aktivnosti koje se odnose na financiranje terorizma. Često puta se susreće u literaturi 40 preporuka FATF, te devet posebnih preporuka. *Financial Action Task Force on Money Laundering* je međuvladino tijelo osnovano radi razvoja i zajedničkih međunarodnih interesa i inicijative za borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma. To je tijelo koje diktira smjernice za donošenje nacionalnog legislativnog okvira. Kada je prepoznata prijatna bankovnom sustavu i drugim financijskim i novčarskim ustanovama, čelnici zemalja G-7 i predsjednik Europske komisije uspostavili su na sastanku u Parizu 1989. radno tijelo (Task Force) kao odgovor na uočenu pojavu. Ubrzo nakon osnutka FATF je objavio izvješće koje sadrži i 40 preporuka – *Forty Recommendations*, za provedbu akcijskog plana za borbu protiv pranja novca. Potom je u listopadu 2001., objavljeno osam posebnih preporuka – *Eight Special Recommendations*. U listopadu 2004. Izdana je i posebna preporuka IX, koja je osim što je osnažila međunarodne standardne dala doprinos i stavila akcenat na funkcioniranje carinske službe.⁵

Kao *Preporuke* se navode:

- *Posebna preporuka I.- Ratifikacija i provedba UN konvencija i rezolucija;*
- *Posebna preporuka II.-Kriminalizacija financiranja terorizma i s njim povezanog pranja novca;*
- *Posebna preporuka III.- Zamrzavanje i oduzimanje terorističkih sredstava;*
- *Posebna preporuka IV.- Izvješćivanje o sumnjivim novčanim transakcijama u vezi s financiranjem terorizma;*
- *Posebna preporuka V. - Međunarodna suradnja;*

³ Katušić-Jergović, S., *op. cit.* (bilj. 1), str. 623.

⁴ <http://www.fatf-gafi.org/>. 30.06.2015 godine.

⁵ Javor, I., „Sprječavanje pranja novca i financiranje terorizma“, *Carinski vjesnik*, 10/2010, str. 40-41.

- *Posebna preporuka VI. - Usluge prijenosa novca i vrijednosti;*
- *Posebna preporuka VII. - Elektronički prijenos novca;*
- *Posebna preporuka VIII. - Neprofitne organizacije;*
- *Posebna preporuka IX. - Prijava pri prelasku granice.*

4. ULOGA MONEYVAL-A⁶

Postupak uzajamnog ocjenjivanja procesa usuglašavanja s danim preporukama FATF-a provode stručnjaci Posebnog odbora Vijeća Europe za procjenu mjera protiv pranja novca i financiranja terorizma (MONEYVAL) za zemlje članice MONEYVAL, dok FATF provodi postupak evaluacije za svoje članice. MONEYVAL je osnovan u rujnu 1997. Pod nazivom PC-R-EV radi procjenjivanja provođenja mjera protiv pranja novca unutar zemalja članica EU koje nisu članice FATF-a. Glavni cilj je bio poticanje država u procesu ustrojavanja uspješnog programa u suzbijanju pranja novca i financiranja terorizma te njegovim usklađivanjem s određenim međunarodnim standardima, koji su dijelom sadržani u 40+9 preporuka FATF-a, Bečkoj Konvenciji, Konvenciji VE i Direktivama EU.

„Procjena sustava RH izvršena je 2000., 2003. i 2006. kroz učinkovitost rada Ureda za sprječavanje pranja novca i drugih tijela u sustavu suzbijanja pranja novca.“⁷

5. ULOGA EGMONT⁸ GRUPE

Prepoznavajući važnost interanacionalne suradnje u brobi protiv pranja novca i financiranja terorizma, grupa FIU-s (*Financial Intelligence Units*) se sastala u Egmont Arenberg palači u Bruxelles, Belgija i odlučila oformiti informativnu mrežu FIU kako bi stimulirala internacionalnu suradnju. Danas je to prepoznato kao Egmont Grupa financijskih jedinica, koje se redovito sastaju kako bi promicale i razvijale suradnju među FIU, posebice u području razmjene informacija, seminara i djeljenju stručnih iskustava i znanja. *Egmont karta (2013), Egmont načela za razmjenu informacija, i operativne smjernice za FIU-s*, su temelj buduće Egmont grupe, i doprinose većeoj internacionalnoj suradnji i razmjeni informacija između FIU. Cilj Egmont grupe je omogućavanje foruma za FIU diljem svijeta kako bi poboljšali suradnju u borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma i stipulirali implementaciju domaćih programa u ovom području.

Ta potpora uključuje:

- *Širenje i sistematizaciju internacionalne suradnje u recipročnoj razmjeni informacija,*
- *Povećanje učinkovitosti FIUs nudeći seminare i promoviranje razmjene osoblja kako bi poboljšali stručne kapacitete zaposlenih u FIU,*

⁶ MONEYVAL - (*Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism*) - Odbor stručnjaka za procjenu mjera protiv pranja novca i financiranja terorizma, v. na http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/default_en.asp. 27.06.2015 godine.

⁷ Cindori, S., Sustav sprječavanja pranja novca, Zagreb, 2010, str. 68.

⁸ The Egmont group of Financial Intelligence Units, v. <http://www.egmontgroup.org/about> 02.07.2015. godine.

- *Potičući bolju i sigurniju komunikaciju između FIUs kroz primjenu tehnologije poput Egmont Secure Web (ESW),*
- Potičući povećanu suradnju i potporu među operativnim odjelima članica FIUs,
- Promičući operativnu autonomiju FIUs i
- Promičući uređenje FIUs u konjukciji s jurisdikcijom AML/CFT programom ili u područjima rane faze razvoja programa.

6. MEĐUNARODNI KAZNENOPRAVNI OKVIR

6.1. Konvencija Ujedinjenih Naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari

Prije nego što je donesena Konvencija Ujedinjenih Naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari (Bečka konvencija) nekoliko međunarodnih sporazuma je pokušalo regulirati uočeni problem. Prvi međunarodni sporazum odnosi se na Međunarodnu konvenciju o opijumu iz 1912. i Konvenciju o ograničenju proizvodnje i distribucije opojnih droga iz 1931. Bečka Konvencija predstavlja iskorak u međunarodnom suzbijanju prometa opojnim drogama, te predstavlja prvi sporazum kojem je cilj poduzimanje preventivnih i represivnih mjera protiv pranja novca.

6.2. Konvencija 141. Vijeća Europe o pranju, traganju, priremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom

Slijedom preporuke R(80)10 u Strasbourgu je 1990. donijeta Konvencija Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom (Konvencija VE) kao cjeloviti akt usmjeren na postizanje većeg jedinstva u vođenju zajedničke kaznene politike usmjerene na suzbijanje teških kaznenih djela i lišavanju počinitelja kaznenog djela tako stečenih prihoda. Od potpisnica Konvencije VE se očekuje implementiranje mjera u cilju inkriminiranja pranja prihoda iz kaznenih djela te oduzimanje instrumenta i profita ili imovine koja odgovara tim iznosima.

Od međunarodnih akata kojima se države potpisnice obvezuju na pranje novca najvažnija je Konvencija VE, koju je Hrvatska ratificirala (Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 5/2008).

6.3. Konvencija Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom i financiranju terorizma

Konvencija VE izmijenjena je 2001 godine, usvajanjem Okvirne odluke Official Journal L 182,5. srpnja 2001. godine, nakon čega je donesena nova „Konvencija Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom i o financiranju terorizma“. (u nastavku teksta: Varšavska Konvencija). Varšavska konvencija je donesena 19. travnja 2005. godine. Kao novina i izmjene koje donosi Var-

šavska konvencija su odredbe u načinu tretiranja cjelokupne problematike i ugroza koje donose terorističke akcije, kao prijeteće međunarodnom miru i sigurnosti, odrađivanje financiranja terorizma kao kazneno djelo, te značaja poduzimanja mjera prevencije pranja novca i financiranja terorizma, a samim tim već prije spomenutih financijsko-objavljajstajnih jedinica.⁹

7. DIREKTIVE

Od propisa donijetih od strane Europske Unije koji su najznačajniji u pogledu sprečavanja pranja novca i financiranja terorizma najznačajnije su:

- a) *Direktiva 91/308/EEC o sprječavanju korištenja financijskog sustava u svrhu pranja novca,*
- b) *Direktiva 2001/97/EC kojom se mijenja direktiva 91/308/EEC,*
- c) *Direktiva 2005/60/EZ o sprječavanju korištenja financijskog sustava u svrhu pranja novca i financiranja terorizma*
- d) *Direktiva 2006/70/EZ koja utvrđuje provedbene mjere za direktivu 2005/60/EZ i*
- e) *Uredba br. 1889/2005 o kontroli ulaska i izlaska gotovine iz zajednice*

7.1. Direktiva 91/308/EEC o sprječavanju korištenja financijskog sustava u svrhu pranja novca

Directive 91/308 EEC of the Council of the 10 June 1991 on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering, OJ L 166 definirala je pojam kreditnih i financijskih institucija i pojam pranja novca. Često se naziva i prva direktiva jer je svojim odredbama postavila visoke standarde i podigla ljestvicu u sustavu zaštite financijskog i nefinancijskog sektora od štetnih posljedica koje mogu prouzročiti nezakonita sredstva.¹⁰

„Zajednički stav država u nastojanju sprečavanja i suzbijanja pranja novca može se sažeti kroz dva primarna cilja Prve direktive: zahtjev državama članicama da u svoje zakonodavstvo do 1. siječnja 1993. uvedu zabranu pranja novca te pojačana suradnja između država članica u istragama i kaznenom progonu vezano za pranje novca.“¹¹

7.2. Direktiva 2001/97/EC kojom se mijenja direktiva 91/308/EEC

Directive 2001/97/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2001 amending Council Directive 91/308/EEC on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering - Commission Declaration – dana 04. prosinca 2001. godine usvojen je kompromisni tekst u cilju ažuriranja prve direktive.¹²

⁹ Cindori, S., *Sustav sprječavanja pranja novca, loc.cit.*

¹⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:l24016>, 06.07.2015. godine.

¹¹ Cindori, S., *op.cit.* (bilj.7), 71.

¹² Tekst druge direktive v. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.o?uri=CELEX:32001L0097:EN:HTML> 06.07.2015 godine.

Promjene koje je donijela Druga direktiva su:

- a) Uključivanje podružnica kreditnih i financijskih institucija, uz obvezu prijavljivanja sumnjivih transakcija nadležnim tijelima te djelovanje u skladu s odredbama Druge direktive,
- b) Jasan stav da su mjenjačnice i službe za prijenos i doznaku novca također izloženi opasnostima pranja novca što je razlog njihovog uključivanja u krug obveznika,
- c) Iz istih su razloga u obveznike uključeni i investicijski fondovi čime se financijski sektor želi obuhvatiti u što većem opsegu,
- d) Proširenje opsega predikatnih djela, odnosno definicije, kriminalna aktivnost, koja osim kaznenih djela u smislu članka 3. st. 1. Bečke konvencije obuhvaća i aktivnost kriminalnih organizacija, prijevaru, korupciju i kazneno djelo koje može donijeti značajni prihod i koje je kažnjivo teškom kaznom zatvora u skladu s kaznenim zakonom države članice.¹³

7.3. Direktiva 2005/60/EZ o sprječavanju korištenja financijskog sustava u svrhu pranja novca i financiranja terorizma

Directive 2005/60/EC of the European parliament and of the Council of 26 october 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing. OJ L 309- Treća Direktiva usvojena je 26. listopada 2005. godine., a stupila je na snagu 15. prosinca 2005. godine.

Ova direktiva usmjerena je na prevenciju uporabe financijskog sustava za svrhu pranja novca i financiranja terorizma i nadilazi Direktivu 91/308/EEC. Odnosi se na financijske institucije kao i na pravne i fizičke osobe u financijskom sektoru, kao i subjekte (kada su napravite uplate u gotovini koje prelaze 15 000 eura). Nacionalni financijski uredi su stavljani na raspolaganje da se bave izvješćima o sumnjivim transakcijama.¹⁴

Ova direktiva opisuje pranje novca kao sljedeće ponašanje koje je počinjeno s namjerom:

- a) Konverzija ili transfer imovine koji je deriviran od kriminalne aktivnosti kako bi skrio ili zamaskirao originalno porijeklo,
- b) Skrivanje ili maskiranje, prave prirode, porijekla, lokacije, dispozicije, kretanja ili posjeda imovine, za koju se zna da potječe od kriminalne aktivnosti;
- c) Akvizicija, posjedovanje ili uporaba imovine za koju se zna da potječe od kriminalne aktivnosti;
- d) Sudjelovanje, ili pomoć u počinjenju bilo koje od gore pomenutih aktivnosti.

Pod financiranjem terorizma Direktiva podrazumjeva pribavljanje ili skupljanje sredstava za počinjenje bilo kojih od kaznenih djela definiranoj u okvirnoj odluci Vijeća 2002/475/JAI za sprečavanje terorizma, kao što je uzimanje talaca, sastavljanje krivotvorene administrativne dokumentacije i vodstvo terorističkih grupa. Svaka zemlja mora postaviti financijsku obavještajnu jedinicu (FIU) u formi centralne nacionalne jedinice. Ove

¹³ Cindori, S., *op.cit.* (bilj.7), str. 79-80.

¹⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:l24016a> 10.07.2015. godine.

jedinice su odgovorne za primanje, zahtijevanje, analizu i slanje mjerodavnim vlastima informacija o potencijalnom pranju novca i financiranju terorizma.

7.4. Direktiva 2006/70/EZ koja utvrđuje provedbene mjere za direktivu 2005/60/EZ

Direktiva Komisije 2006/70/EC od 01.kolovoza 2006. godine, implementira mjere Direktive 2005/60/EC Europskog Parlamenta i Vijeća, u odnosu na definiciju politički izloženih osoba, tehničke kriterije za procjenu situacija koje predstavljaju nizak rizik od pranja novca i financiranja terorizma i tehničkim kriterijima za izuzeće na osnovi financijske aktivnosti provođenoj na povremenoj ili ograničenoj bazi [Oficial Journal L 214 od 04.08.2006].

Ova direktiva obrađuje tehničke aspekte definicije danoj u Direktivi 2005/60/EC, uključujući politički izložene osobe, čelnike države, čelnike vlade, ministre, članove parlamenta itd..)

Prijedlozi upućeni Europskom parlamentu i Vijeću 05.veljače 2013 odnose se na prevenciju uporabe financijskog sustava u svrhu pranja novca i financiranja terorizma. Ovi prijedlozi uključuju i nadilaze Direktivu Vijeća 2006/70/EC od 01. kolovoza 2006. u aspektu implementacije mjera za Direktivu 2005/60/EC u cilju poboljšanja usvajanja i razumljivosti pravnog okvira koji se odnosi na pranje novca.

Četvrta Direktiva o sprečavanju pranja novca bi primarno uključivala sljedeće modifikacije:

- a) Proširenje namjere Direktive, koja bi proširila usluge kockarnica i uplate gotovine i osobe koje trguju vrijednosti imovine veće od 7.500,00 eura;
- b) Pristup temeljen na procjeni rizika;
- c) Pojačana obveza nadzora klijenata;
- d) Pojačana nadzor kontrola informacija koje se odnose na korisnika benefita,
- e) Izuzeće obveze nadzora na određene treće zemlje koje imaju defanzivne sisteme prema pranju novca ekvivalentu onima u EU (pozitivni sustav ekvivalencije)
- f) Uvođenje administrativnih sankcija u skladu s politikom Povjerenstva za uslužni financijski sektor;
- g) Pojačana suradnja između financijskih obavještajnih jedinica, država članica.
- h) Pojačana uloga ESA-e (European Spervasory Authority)-Europsko Nadzorno Tijelo;
- i) Pojačana zaštita osobnih podataka.¹⁵

7.5. Uredba br. 1889/2005 o kontroli ulaska i izlaska gotovine iz zajednice

Uredba je donesena kao dopuna Prve direktive. U skladu je s IX. Specijalnom preporukom FATF koja države obvezuje na uspostavu mjera za otkrivanje fizičkog prijenosa

¹⁵ *Ibid.*

gotovine, preko državne granice i promovira zakonsko ovlaštenje nadležnih tijela na zadržavanje ili oduzimanje gotovine kada postoje razlozi za sumnju u neposrednu povezanost s pranjem novca i financiranjem terorizma.¹⁶

Uredba 1889/2005 o kontroli ulaska i izlaska gotovine iz Zajednice donesena je dana 26. listopada, a stupila je na snagu 15. srpnja 2007.

8. NACIONALNO ZAKONODAVSTVO

8.1. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma

Prvi Zakon o sprječavanju pranja novca u Republici Hrvatskoj donijet je 1997. godine. Također je iste godine donijet i Pravilnik o načinu i rokovima obavješćivanja Ureda za sprječavanje pranja novca i načinu vođenja prikupljenih podataka. Izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju pranja novca iz 2003. godine prvi put je za odvjetnike, odvjetnička društva i javne bilježnike uvedena obveza obavješćivanja Ureda za sprječavanje pranja novca, u slučajevima kada u svom profesionalnom radu obavljaju financijske transakcije ili druge transakcije s imovinom, a postoji sumnja da se radi o pranju novca. Odvjetnici, odvjetnička društva i javni bilježnici nisu bili uvršteni kao obveznici, koji su u Zakonu nabrojani u tadašnjem čl.2., već je njihova obveza u Zakon unijeta kroz odredbu članka 9. Tek je Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma (NN 87/08) uvrstio osobe koje obavljaju profesionalne djelatnosti u obveznike primjene mjera sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma.¹⁷

Tijekom 2009. godine u RH donijeto je devet pravilnika za provođenje zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma. Na odvjetnike i njihove zakonske obveze izravno se odnose sljedeći pravilnici:

- 1) Pravilnik o obavješćivanju Ureda za sprječavanje pranja novca o sumnjivim transakcijama i osobama (NN. 1/09);
- 2) Pravilnik o načinu i rokovima obavješćivanja Ureda za sprječavanje pranja novca o sumnjivim transakcijama i osobama te vođenju evidencija od strane odvjetnika, odvjetničkih društava, javnih bilježnika, revizorskih društava i samostalnih revizora te pravnih i fizičkih osoba koje obavljaju računovodstvene poslove i poslove poreznog savjetovanja (NN. 1/09);
- 3) Pravilnik o određivanju uvjeta pod kojim obveznici svrstavaju stranke u stranke koje predstavljaju neznatan rizik za pranje novca ili financiranje terorizma (NN. 76/09) i
- 4) Pravilnik o uvjetima pod kojima obveznici Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma mogu mjere dubinske analize stranke prepustiti trećim osobama (NN. 76/09).

¹⁶ Više o tome v. Javor, I., „Kontrola unošenja i iznošenja gotovine iz Europske unije“, Zakonodavstvo Europske Unije (PDF), <http://www.ijf.hr/upload/files/file/CV/2013/10/javor.pdf> 15.01.2016 godine.

¹⁷ Jelčić, I., „Pranje novca, odvjetnici, odvjetnička tajna“, Hrvatska Pravna Revija, lipanj 2011. str. 96-97.

Pored navedenog Zakona o sprječavanju pranja novca i pravilnika, na pojavu pranja novca apliciraju i sljedeći Zakoni:

- 1) Zakon o financijskom inspektoratu RH (NN. 85/08, 55/11, 25/12);
- 2) Zakon o deviznom poslovanju (NN. 96/03, 140/05, 132/06, 150/08, 92/09, 153/09, 145/10, 76/13);
- 3) Zakon o kreditnim institucijama (NN. 117/08, 74/09, 153/09, 108/12, 54/13, 159/13);
- 4) Zakon o platnom prometu (NN. 133/09, 136/12);
- 5) Kazneni zakon (125/11, 144/12);
- 6) Zakon o kaznenom postupku (NN. 121/11, 140/12, 56/13, 145/13, 152/14) i
- 7) Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (NN. 151/03, 110/07, 45/11, 143/12).

Obveznici primjene Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (dalje ZSPNFT) imaju niz zadataka radi sprječavanja pranja novca na koje ih Zakon obvezuje. Navedene obveze koje Zakon postavlja ispred njih nisu jednokratne već zahtijevaju čitav niz kontinuiranih radnji i aktivnosti. Pored toga rizik od pranja novca i financiranja terorizma je okosnica provedbe sustava sprječavanja pranja novca kod svakog obveznika primjene ovog zakona. Obveznici primjene Zakona moraju provoditi pregršt aktivnosti od kojih je provedba dubinske analize stranke samo jedna od njih. Ona se provodi ne samo pri uspostavljanju poslovnog odnosa već i pri njegovu praćenju ako je on uspostavljen. Obveznici primjene Zakona su svrstani u 16 skupina, a jedna među njima je i skupina pravnih i fizičkih osoba koje obavljaju poslove u okviru nekih profesionalnih djelatnosti:

- a) odvjetnik, odvjetničko društvo i javni bilježnik,
- b) revizorsko društvo i samostalni revizor,
- c) fizičke i pravne osobe koje obavljaju računovodstvene usluge poreznog savjetovanja (čl.4. st. 2 t. 16 Zakona).¹⁸

U čl. 4. st. 2. Zakona su taksativno navedeni obveznici primjene Zakona, a u čl. 6. su pobrojane mjere koje poduzimaju obveznici radi sprječavanja i otkrivanja pranja novca i financiranja terorizma, a te obveze obuhvaćaju:

- 1) procjenu rizika od zlouporabe za pranje novca i financiranja terorizma za pojedinu stranku, poslovni odnos, transakciju ili proizvod,
- 2) provođenje mjera dubinske analize stranke na način i pod uvjetima određenim ZSPNFT i propisima donesenim na temelju ZSPNFT;
- 3) provođenje mjera za sprječavanje i otkrivanje pranja novca te financiranja terorizma u poslovnim jedinicama i društvima u kojima obveznik ima većinski udio ili većinsko pravo u odlučivanju, a koje poslovne jedinice i društva imaju sjedište u trećoj državi;
- 4) imenovanje ovlaštene osobe i njezina zamjenika za provedbu mjera te osiguranje uvjeta za njihov rad u skladu sa ZSPNFT i propisima donesenim na temelju tog Zakona;

¹⁸ Dremel, N., „Sprječavanje pranja novca-pregled nekih postupaka i aktivnosti“, RRiF (Računovodstvo, revizija i Financije), br. 1/14 str.230-231.

- 5) omogućavanje redovitog stručnog osposobljavanja i izobrazbe djelatnika obveznika, te osiguranje redovite interne revizije u izvršavanju zadaća i obveza u skladu sa ZSPNFT i propisima donesenim na temelju ZSPNFT;
- 6) izradu i redovito dopunjavanje liste indikatora za prepoznavanje stranaka i sumnjivih transakcija za koje postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili financiranje terorizma;
- 7) obavještanje i dostavljanje Uredu propisanih i traženih podataka, informacija i dokumentacije o transakcijama i osobama u skladu sa ZSPNFT i propisima donesenim na temelju tog Zakona;
- 8) osiguravanje čuvanja i zaštite podataka te vođenje propisanih evidencija u skladu sa ZSPNFT i propisima donesenim na temelju tog Zakona;
- 9) obvezu kreditnih i financijskih institucija da uspostave odgovarajući informacijski sustav s obzirom na svoju organizacijsku strukturu kako bi mogli brzo, pravodobno i u cijelosti dati Uredu podatke o tome održavaju li ili su održavali poslovni odnos s određenom fizičkom ili pravnom osobom i koja je priroda tog odnosa;
- 10) provođenje drugih zadaća i obveza u skladu sa ZSPNFT.

Mjere provođenja dubinske analize koja je nabrojana kao druga mjera, obveznici provode u sljedećim slučajevima:

- a) prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa;
- b) pri svakoj transakciji u vrijednosti 105.000,00 kuna i više, bez obzira na to je li riječ o jednokratnoj transakciji ili o više transakcija koje su međusobno očigledno povezane i koje ukupno dosežu vrijednost od 105.000,00 kn i više;
- c) ako postoji sumnja u vjerodostojnost i istinitost prethodno dobivenih podataka o stranci ili stvarnom vlasniku stranke;
- d) uvijek kada u vezi s transakcijom ili strankom postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili financiranje terorizma, bez obzira na vrijednost transakcije.

„ZSPNFT-om je predviđeno da se dubinska analiza radi za sve transakcije, gotovinske i bezgotovinske preko 105.000,00 kn, međutim kada je riječ o npr. profesionalnim djelatnostima fizičkih i pravnih osoba koje obavljaju računovodstvene usluge, usluge poslovnog savjetovanja, revizorskog društva i samostalnog revizora ako one obavljaju samo poslove knjiženja, revizije i slične iz djelokruga njihovog poslovanja tada tu dubinsku analizu ne rade.“¹⁹

Bitno je istaknuti da bez obzira da li postoji obveza provođenja dubinske analize ili ne, ostaje zakonska obveza prijave Uredu za sprječavanje pranja novca u slučaju procjene da je riječ o sumnjivoj transakciji.

¹⁹ Milčić, I., „Primjer provođenja dubinske analize stranke-prema odredbama Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma“, Računovodstvo i Financije, rujan 2012, str. 97.

8.1.1. Obveze carinske službe

Postoje tri područja nadležnosti carinske službe kad je riječ o sumnji na pranje novca i financiranje terorizma a to su:

- a) Prijenos gotovine preko državne granice;
- b) Prijenos robe i plemenitih metala
- c) Prijenos novčanih doznaka u vezi s trgovinom.

Zadaće carinske Uprave prilikom prijenesa gotovine preko državne granice u slučaju sumnje na pranje novca i financiranje terorizma su regulirane čl. 74 st. 1-5 ZSPNFT. Iz navedene odredbe proizlazi obveza Carinske uprave da obavijesti Ured za sprječavanje pranja novca o svakoj prijavi unošenja ili iznošenja gotovine u domaćoj ili stranoj valuti preko državne granice u kunskoj protuvrijednosti iznosa od 10.000,00 EUR ili više, u roku od tri dana od dana prijenesa gotovine preko državne granice, što proizlazi iz st. 1 čl. 74. Zakona. Jednako tako postoji obveza obavijesti Uredu i jednakom vremenskom roku od tri dana, o svakom unošenju ili iznošenju gotovine preko državne granice, koje nije bilo prijavljeno Carini što se vidi iz stavka 2. Kako bi se što uspješnije prevenirao svaki pokušaj pranja novca, stavak 3. istoga članka, predviđa slučaj obveze obavijesti Uredu u roku od tri dana od dana prijenesa gotovine preko državne granice i u slučaju unošenja ili iznošenja, odnosno pokušaja unošenja ili iznošenja gotovine u domaćoj ili stranoj valuti preko državne granice u iznosu manjem od kunske protuvrijednosti iznosa od 10.000,00 EUR, ako su vezi s osobom koja gotovinu prenosi, načinom prijenesa ili drugim okolnostima prijenesa postoje razlozi za sumnju na pranje novca i financiranje terorizma.

8.2. Kazneno djelo pranja novca iz čl. 265 KZ/11²⁰

Pranje novca je kao pojam definiran u čl. 2. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma i podrazumijeva izvršavanje radnji kojima se prikriva pravi izvor

²⁰ *Pranje novca* čl. 265 KZ/11, (NN. 125/11, 144/12).

- „(1) Tko imovinsku korist ostvarenu kaznenim djelom uloži, preuzme, pretvori, prenese ili zamijeni u cilju prikrivanja njezinog nezakonitog podrijetla, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.
- (2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko prikriva pravu prirodu, podrijetlo, mjesto, raspolaganje, prenošenje te postojanje prava, odnosno vlasništva na imovinskoj koristi koju je drugi ostvario kaznenim djelom.
- (3) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko imovinsku korist koju je drugi ostvario kaznenim djelom, pribavlja, posjeduje ili koristi.
- (4) Tko počini djelo iz stavka 1. ili 2. ovoga članka u financijskom ili drugom poslovanju ili se počinitelj bavi pranjem novca ili je imovinska korist iz stavka 1., 2. ili 3. ovoga članka velike vrijednosti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.
- (5) Tko poduzme radnju iz stavka 1., 2. ili 4. ovoga članka postupajući s nehajem u odnosu na okolnosti da se radi o imovinskoj koristi ostvarenoj kaznenim djelom, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.
- (6) Ako je imovinska korist iz stavka 1. do 5. ovoga članka ostvarena kaznenim djelom počinjenim u stranoj državi počinitelj će se kazniti ako se radi o kaznenom djelu i prema zakonu države u kojoj je počinjeno.
- (7) Počinitelja iz stavka 1. do 5. ovoga članka koji dobrovoljno pridonese otkrivanju kaznenog djela kojim je ostvarena imovinska korist sud može osloboditi kazne.“

novca ili druge imovine za koju postoji sumnja da je pribavljena na nezakonit način u zemlji ili inozemstvu, uključujući:

- zamjenu ili bilo kakav drugi prijenos novca ili druge takve imovine,
- prikrivanje prave prirode, izvora, lokacije, raspolaganja, kretanja, vlasništva ili prava u vezi s novcem ili drugom takvom imovinom,
- stjecanje, posjedovanje ili uporaba novca ili druge takve imovine.²¹

Kazneno djelo iz čl. 265 KZ/11 odgovara čl. 279. KZ/97 koje je nosilo naziv Prikrivanje protuzakonito dobivenog novca. Djelo iz čl. 265. KZ-a je izmijenjen u skladu s Konvencijom Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom i o financiranju terorizma, (dalje Konvencija o pranju novca), te s Okvirnom odlukom Vijeća EU 2001/500/PUP od 26.06.2001. godine, o pranju novca, identifikaciji, praćenju, zamrzavanju, prisvajanju i oduzimanju sredstava i prihoda od kriminala. Kritike vezano za uspješnost zakonskih odredbi u odnosu na odredbu iz čl. 279 KZ/97 ističu da je pranje novca u navedenoj odredbi determinirana samo na „bankarsko, novčarsko ili drugo poslovanje“. „Pri usklađivanju kaznenog djela pranja novca s međunarodnim dokumentima, posebna pažnja je posvećena jasnijem razgraničenju ovog kaznenog djela od kaznenog djela prikrivanja (čl. 236. KZ/97, sada čl. 244. KZ) jer su se u KZ/97 ta dva djela djelomično preklapala.“²² Postojećim izmjenama koje su napravite kazneno djelo prikrivanja iz čl. 244 KZ/11 sužava pranje novca kako bi se izbjeglo preklapanje.

Pojmovi „novac, predmeti, prava ili imovinska korist“ inkorporirani su u pojam *imovinske koristi* koja prema definiciji imovinske koristi iz čl. 87 st. 22 KZ/11 predstavlja *neposrednu imovinsku korist od kaznenog djela koja se sastoji od svakog uvećanja ili sprečavanja umanjenja imovine do koje je došlo počinjenjem kaznenog djela, imovina u koju je promijenjena ili pretvorena neposredna imovinska korist od kaznenog djela kao i svaka druga korist koja je dobivena od neposredne imovinske koristi od kaznenog djela ili imovine u koju je promijenjena ili pretvorena neposredna imovinska korist od kaznenog djela bez obzira nalazi li se na području Republike Hrvatske ili izvan njega*. U prijašnjem čl. 279. *Prikrivanje protuzakonito dobivenog novca* pod pojmom imovine je ulazila samo ona koja je izravno pribavljena kaznenim djelom, dok je sada taj pojam puno šire postavljen.

Pojmovi *imovine* i *sredstava* su također definirani i usklađeni sa Zakonom o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma, te je u st. 5 čl. 2 Zakona, kao *imovina* naznačena sva „sredstva, materijalna ili nematerijalna, pokretna ili nepokretna, te isprave ili instrumenti u bilo kojem obliku, uključujući elektronički ili digitalni, kojima se dokazuje vlasništvo ili pravo vlasništva nad imovinom“.

²¹ Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma NN. 87/08 i 25/12. Zakon je stupio na snagu 01. siječnja 2009 godine. Danom stupanja na snagu ovog Zakona prestao je važiti Zakon o sprečavanju pranja novca NN. 69/97., 106/97., 67/01., 114/01., 117/03 i 142/03.

²² Turković, K., Novoselec, P., Grozdanić, V., Kurtović Mišić, A., Derenčinović, D., Bojanić, I., Munivrana Vajda, M., Mrčela, M., Nola, S., Roksandić Vidličaka, S., Tripalo, D., Maršavelski, A., Komentar kaznenog zakona i drugi izvori novog hrvatskog kaznenog zakonodavstva, Narodne Novine, Zagreb, travanj 2013. godine, str.336-340.

Stavak 6. čl. 2. istog Zakona, *sredstva* definira kao „financijska sredstva i koristi bilo koje vrste uključujući:

- a) gotovinu, čekove, novčana potraživanja, mjenice, novčane doznake i druga sredstva plaćanja,
- b) uložena sredstva kod obveznika,
- c) financijske instrumente određene zakonom koji uređuje tržište kapitala kojima se trguje javnom ili privatnom ponudom, uključujući dionice i udjele, certifikate, dužničke instrumente, obveznice, garancije i izvedene financijske instrumente,
- d) ostale isprave kojima se dokazuju prava na financijskim sredstvima ili drugim financijskim izvorima,
- e) kamate, dividende i druge prihode od sredstava,
- f) potraživanja, kredite i akreditive.“

Konvencija Vijeća Europe, o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom i o financiranju terorizma, omogućila je zemljama potpisnicama priliku da usko navedu katalog kaznenih djela na koja se pojava pranje novca odnosi, što Republika Hrvatska nije iskoristila.

Ono što je novina, jest da je u odnosu na prijašnju inkriminaciju došlo do pooštavanja u stavku 1 čl. 265 KZ/11. Prema st. 1. čl. 265. moguć je stjecaj pranja novca s predikatnim kaznenim djelom, a argument takvom tumačenju zakonodavac pronalazi u tome što se tim kaznenim djelima štite različiti objekti.

Stavak 2. istoga članka je bio pokriven člankom 279. st. 1 KZ/97, ali je to sad puno preciznija inkriminacija i istovjetna je definiciji pranja novca prethodno opisanoj prema Zakonu o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma. Ukoliko nije ispunjen uvjet da se radi o „trećoj osobi“ tj. netko drugi prikriva pravu prirodu, podrijetlo, itd., radi se o prikrivanju kao naknadno nekažnjivom djelu.

Stavak 3. pokriva radnje iz čl. 9. st. 1. toč. c. Konvencije o pranju novca kojom se nalaže da svaka stranka potpisnica treba usvojiti one zakonodavne i druge mjere koje mogu biti potrebne da bi se sljedeća djela utvrdila kao kaznena djela prema domaćem pravu, kada su počinjena s namjerom: „.. stjecanja, posjedovanja ili uporabe imovine, za koju se zna u vrijeme primitka, da je predstavljala nezakonit prihod,...“²³

Stavak 4. predstavlja kvalificirani oblik kaznenog djela pranja novca, koje obuhvaća situacije pranja novca u financijskom ili drugom poslovanju, kad se netko bavi pranjem novca (*delictum collectivum*)²⁴ ili je „oprao“ imovinsku korist velike vrijednosti. „Zbog jedinstvene primjene neodređenih vrijednosti obilježja na pojedina kaznena djela od strane svih sudova, kazneni odjel VSRH na sjednici održanoj 27.12.2012. (br. Su-IV k-4/2012-57) donio je pravno shvaćanje da zakonsko obilježje „imovinska korist velike vrijednosti“ kod kaznenog djela pranja novca iz čl. 265. st. 4. KZ-a, postoji kad vrijednost imovinske

²³ Pavlović, Š., Kazneni zakon, Drugo, izmjenjeno, dopunjeno i prošireno izdanje, Rijeka, 2013, str.693-694.

²⁴ *Ibid.*

koristi prelazi 60.000,00 kn.²⁵ Za razliku od prijašnjeg shvaćanja, koje se primjenjivalo prema pravnom shvaćanju kaznenog odjela VSRH na sjednici održanoj 24. studenog 1997 godine, obilježja *znatna imovinska korist i znatna šteta*, su postojale kada je vrijednost imovinske koristi i prouzročene štete prelazilo 30.000,00 kn.

Stavak 5. inkriminira nehajno počinjenje kaznenog djela, kad osoba nije znala, ali je mogla i trebala znati, te se radi o propustu dužne pažnje. Njemački kazneni zakonik također kažnjava nehajno počinjenje kaznenog djela što se vidi u odredbi §261. Geldwäsche Ab. 5.²⁶

Stavak 6. je ostao kao prijašnji st. 5 čl. 279 KZ/97, uz iznimku da je ispuštena odredba o odobrenju državnog odvjetnika o kaznenom progonu. Postojeća odredba polazi od stava da je potreban identitet norme ali ne potpuni, naime da bi se za kazneno djelo pranje novca mogao poduzeti kazneni progon, dostatno je da je glavno kazneno djelo kažnjivo u stranoj državi kao i u RH, ali ne mora biti slučaj da se radi o glavnom (predikatnom) kaznenom djelu u stranoj državi. Slična odredba postoji i u §261. Geldwäsche Ab. 8, Njemačkog kaznenog zakonika.²⁷ Navedena odredba je u skladu s čl. 9. st. 7. Konvencije o pranju novca prema kojoj: „... svaka stranka osigurava da se glavna kaznena djela pranja novca prošire na radnje koje su izvršene u drugoj državi, a koje predstavljaju kazneno djelo u toj državi, i koje bi, da su izvršene na državnom području te stranke, predstavljale glavno kazneno djelo. Svaka stranka može predvidjeti da jedini preduvjet bude činjenica da bi to ponašanje predstavljalo glavno kazneno djelo, da se dogodilo na njezinom državnom području“.

Stavak 7. Sadrži odredbu o djelotvornom kajanju, kojom se stimulira počinitelj koji dragovoljno svojim aktivnostima pridonese otkrivanju glavnog kaznenog djela pranja novca. Odredba o djelotvornom kajanju inkorporirana je i u njemački kazneni zakonik §261. Geldwäsche Ab. 9. StGB.

9. STRANO ZAKONODAVSTVO

9.1. Zakonodavst vo SAD-a

Obzirom da SAD u percepciji javnosti prednjače u suzbijanju i procesuiranju pranja novca i predstavljaju sasvim drugu vrstu kaznenopravnog sustava, dat ćemo prikaz zakonodavnog uređenja na primjeru SAD-a po pitanju odredbi kaznenog djela pranja novca.

²⁵ K. Turković, P. Novoselec, V. Grozdanić, A. Kurtović Mišić, D. Derenčinović, I. Bojanić, M. Munivrana Vajda, M. Mrčela, S. Nola, S. Roksanđić Vidličaka, D. Tripalo, A. Maršavelski., *op.cit.* (bilj.22), str.339.

²⁶ § 261. StGB, Geldwäsche, Abs. 5, prijevod st. 5:“ Tko u slučajevima iz st. 1. ili 2. lakomisleno ne prepoznaje, da predmeti iz st. 1. potječu iz kaznenog djela, bit će kažnjen kaznom zatvora do dvije godine ili novčanom kaznom.“, Strafgesetzbuch mit Einführungsgesetz, Völkerstrafgesetzbuch, Wehrstrafgesetz Wirtschaftsstrafgesetz, Betäubungsmittelgesetz Versammlungsgesetz, Auszügen aus dem Jugendgerichtsgesetz und dem Ordnungswidrigkeitengesetz sowie anderen Vorschriften des Nebenstrafrechts, Textausgabe mit ausführlichem Sachregister und einer Einführung von prof. Dr. jur. Thomas Weigend, Universität zu Köln, 49 Auflage, 2011. str. 131.

²⁷ *Ibid.*

U zakonodavstvu SAD su inkorporirane odredbe kojima je cilj sprečavanje, otkrivanje i procesuiranje pranja novca koje se mogu svrstati prema cilju dvojako. Prvi segment, slično kao u našem zakonodavstvu poput ZSPNFT usmjeren je na obveze izvješćivanja o određenim financijskim transakcijama, a drugi inkriminira aktivnosti usmjerene prikrivanju ili trošenju nezakonite dobiti.

9.1.1. Zakoni usmjereni na obavješćivanje

Fizički prijenos novca inkriminiran je u nekoliko zakona koji predviđaju obvezu izvješćivanja. U ovom segmentu posebice je važan Zakon o izvješćivanju o gotovinskim i deviznim transakcijama 31 U.S.C. § 5311 (1982), koji je također poznat kao Zakon o bankarskoj tajni.

31 U.S.C. § 5313 (1982) definira obvezu izvješćivanja financijskih institucija da moraju prijaviti svako ulaganje, preuzimanje gotovog novca ili mjenjački posao veći od 10.000 \$.

Vezano za izvješća o gotovinskim i negotovinskim transakcijama 31 U.S.C. § 5316 (1982), aplicira na sve fizičke i pravne osobe te postavlja obvezu prijave u slučaju prijenosa 10.000 \$ ili više u gotovini ili financijskim instrumentima izvan SAD i prilikom ulaska u SAD. Kazna za kršenje navedenih zakona (CTR i CMR) jest do 5 godina zatvora ili novčana kazna do 250.000 \$ ili oboje. Kazna za građanskopravne prekršaje iznosi do 100.000 \$ prema 31 U.S.C. § 5321 (1982).

Kako je u ZSPNFT RH čl. 74 st.3. tako i prema 31 U.S.C. § 5324 (1982) slijedi da ako osoba pokušava zaobići obvezu prijavljivanja razbijajući transakciju koja bi mogla iznositi više od 10.000\$ na manje iznose, čini kazneno djelo zvano povezana transakcija (strukturiranje).²⁸

9.1.2. Zakoni protiv pranja novca

Odredbe koje inkriminiraju pranje novca su odredbe 1956. i 1957. Osamnaestog dijela kaznenog zakona SAD-a (18 U.S.C. 1956-1957).

„Članak 1956. određuje da se kazneno djelo pranja novca u zemlji smatra počinjenim kada okrivljenik:

- a) zna da je određena imovina dobit iz određene vrste nezakonite aktivnosti,
- b) namjerava:
 - 1) promicati izvršenje određenih nezakonitih aktivnosti, ili
 - 2) sakriti ili prikriti prirodu, mjesto, izvor, vlasništvo ili kontrolu nad dobiti iz određene nezakonite aktivnosti, ili
 - 3) izbjeći obavezu izvješćivanja,

²⁸ Degabrielle, C., Međunarodni naponi Sjedinjenih Američkih Država u borbi protiv pranja novca., (prijevod članka s engleskog jezika Igor Barac), *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol.8, broj 2/2001, str. 192-194.

- c) upotrebljava imovinu koja je u biti dobit stečena nezakonitom aktivnosti,
- d) izvršava ili pokušava izvršiti financijsku transakciju povređujući međudržavnu trgovinu.²⁹

Članak 1957. inkriminira izvršenje svake transakcije koja uključuje više od 10.000 \$ kao „imovine proizašle iz nezakonite aktivnosti“. Krajnji cilj navedene odredbe je onemogućiti počinitelja da troši nezakonitu dobit ili je uloži u bankarski sustav, određujući da kazneno djelo čini treća osoba time što se upušta u poslovni odnos po pitanju navedene transakcije. U dokaznom smislu tužiteljstvu je dostatno pokazati da je korišteno više od 10.000 \$ iz nezakonitih radnji i da je počinitelj znao da su ta sredstva bila profit iz neke kriminalne aktivnosti odnosno da potječu iz nekog kaznenog djela. Ovaj zakon odnosno članak je usmjeren na trošenje novca jer je ratio odredbe bio inkriminirati sve aktivnosti trošenja dobiti.

10. NJEMAČKO ZAKONODAVSTVO

10.1. Osnove kažnjivosti i zaštićeno pravno dobro

Kod pranja novca vrijednost imovine koja je oprana u legalnom gospodarstvu i financijskim krugovima, može samo kroz inicijativu i aktivnosti banaka, financijskih uslužnih djelatnosti, i osiguravajućih društava biti uspješno otkriveno, na način da notari (javni bilježnici) i odvjetnici prilikom sudjelovanja u određenim poslovima, temeljem Zakona o pranju novca (GwG – Geldwäschegesetz) koji potječe iz 1993. godine imaju obvezu prilikom uplate-transakcije od 15.000 eura na bankovnim kontima, identificirati uplatitelja i sumnjivu transakciju neovisno o njenoj visini, prijaviti mjerodavnim tijelima kaznenog progona i BKA (Bundeskriminalamt) (§ 11. Abs. 1 GwG). U 2003. godini bilo je oko 6000 takvih prijava. Od 2002. godine i Financijske institucije imaju takvu obvezu prijavljivanja (§ 31 b AO - Abgabenordnung - Porezni zakon). Puno dalje je otišla Carinska uprava, koja pri ulazu i izlazu količine novca pri svoti većoj od 15.000 eura zahtjeva objašnjenje, bez sumnje na kriminalno porijeklo (§ 12 a Zollverwaltungsgesetz - Zakon o carinskoj upravi).

Prva smjernica od strane EU iz 1991 godine, stupila je na snagu 1992. godine uvođenjem kaznenog djela § 261 StGb „*Geldwäsche; Verschleierung unrechtmäßig erlangter Vermögenswerte*“ (Strafgesetzbuch- Kaznenog zakona). Novina se vidjela uvođenjem odredbi koje se odnosi na „pogodovanje i utaju“ (tzv. Begünstigung und Hehlerei), jer se kod pranja novca radi o nastavku djela. Na ovo se odnosi §261 Abs. 2, jer se odnosi na isto zaštićeno pravno dobro kao i § 257 Begünstigung (Pogodovanje), tj. radi se o interesima ponovnog uspostavljanja zakonitog stanja prema pravnom tumačenju. Činjenični opis § 261 Abs. 1. štiti tuzemno pravno tumačenje.

²⁹ *Ibid*, str. 195. Više o pojmovima „transakcija“, „financijska transakcija“, „znanje“ kao svijest, „određena nezakonita aktivnost“, „profit“ i „namjera“ dalje u članku.

10.2. Kaznenopravni problemi

Pravo je u svojoj teoretskoj primjeni prekomjernog širenja kažnjivosti § 261 StGB proširilo kritiku zbog neefikasnosti. Svrha odredbe se zbog intencije tumačenja vrlo teško može prepoznati iz razloga: "Tko za razbojnika čuva plijen, je prema § 261. Abs. 2 Nr. 2 u svezi Abs. 1. Satz 2. Nr. 1. *peráč novca.* ".

Katalog kaznenih djela koja se odnose na pranje novca je od strane zakonodavca više puta proširen. Pored svih kaznenih djela postoji mnoštvo djela koja mogu stajati u svezi s organiziranim kriminalitetom. O Abs. 1. Satz.2. Nr. 5. u svezi sa § 129 StGb (Bildung krimineller Vereinigungen – pandan kaznenim djelima iz čl. 328. Zločinačko udruženje i čl. 329. Počinjenje kaznenog djela u sastavu zločinačkog udruženja) postoji u zadnje vrijeme proširenje sličnih kaznenih djela.

U pojedinim slučajevima dokaz porijekla imovine iz pojedinog kaznenog djela je otežan, na način da prema Abs. 6. prema kojem se štiti općeniti pravni promet i zakoniti posjed „međuvlasništva“ i na taj način lanac inkriminiranja kod pranja novca može biti prekinut. Pri tome se radi o nedostatnoj kažnjivosti „međuosobe“ tj. nekažnjivosti, ali ne o cjelokupnoj nekažnjivosti.

Nesiguran je i djelomično pravni položaj i kod *utaje poreza (Steuerhinterziehung)* kao predikatno djelo (§ 370 AO- Poreznog zakona u svezi § 261. Abs. 1. Satz 3.). Radi se o tome, da se kroz primjenu utaje poreza u obliku plaćanja poreza u kojem izostane aktivnost porezne uprave prilikom detekcije i da dio sume novca biva „pošteđen“, postavlja se pitanje koji dio imovine koji je oporeziv „inficiran“.

Prema Abs. 5 je dostatno je da počinitelj kriminalno porijeklo novca lakomisleno ne prepoznaje. To je sasvim dovoljno za nehaj i lakomislenost za potvrdu u dokaznom smislu.³⁰

10.3. Činjenični opis

Radnje prikrivanja kod činjeničnog opisa pranja novca prema Abs. 1., usmjerene su kao i kod kaznenog djela iz § 283 Abs. 1 Nr. 1 StGB, *Bankrott* - na radnje osujećivanja koje se odnose na predmete tj. dobit, pri čemu se misli na osujećivanje mjerodavnih vlasti. Skrivanje porijekla novca, zatiranje novčanih transakcija je najčešće povezano s promjenom mjesta, tj. odlaganjem u pogrešnom redosljedu. Zatiranje porijekla imovine najčešće usljeđuje kroz normalne gospodarske tokove, koji predmetima tj. dobiti daju privid zakonitog porijekla. Puno dalje se opisuju radnje u Abs. 2 koje se mogu interpretirati u svjetlu Abs. 6. Da relativno bezopasne radnje iz Abs. 2 vode kažnjivosti onog koji čuva novac, vidljivo je iz namjere zakonodavca da prljavi novac učini „neuporablјivim“ u daljnim gospodarskim tokovima.³¹

³⁰ Tiedmann, K., Wirtschaftsstrafrecht, Besonderer Teil, mit wichtigen gesetzes – und Verordnungstexten Carl Heymanns Verlag 2010., str. 129.

³¹ Cf. *Ibid.* str. 130.

10.4. Tipična zanimanja

Općeniti problem ili tipična socijalna pitanja odnose se kod pranja novca na položaj pripadnika tzv. slobodnih zanimanja poput – liječnika, odvjetnika, poreznih savjetnika - koji uzimaju honorare - a koji u smislu § 261 Abs.1 mogu potjecati. Proširenu raspravu s različitim rješenjima postavio je BVerfG (Bundesverfassungsgericht - Savezni ustavni sud) za § 261. Abs.2. Nr. 1 sa zakonsko snagom na temelju načela razmjernosti i principa zlorabe i time završio raspravu, da branitelj (odvjetnik) može biti kažnjen, samo ako je u vrijeme primitka honorara imao „sigurno znanje“ o porijeklu.³²

10.5. Nekažnjivost kod samoprijavlivanja

Absatz 9. predviđa mogućnost dragovoljnog odustajanja, tzv. „povratak“ od dovršetka počinjenja kaznenog djela - predviđen u § 371. AO (Abgabenordnung - Porezni zakon), kada počinitelj samoinicijativno podnese prijavu kod državnog odvjetništva, policije, suda ili utječe ili pridonese sigurnom odlaganju predmeta tj. dobiti prema §§ 111 b ff. StPO (Strafprozessordnung – kazneno procesno pravo). Kod prijave banke je upitno koji zaposlenici ili na kojim osobama je odgovornost za podizanje prijave. Sa izazovom samoprijavlivanja bavi se § 261. Ab. 9 u vezi § 371. AO (Poreznog zakona).³³

10.6. Osujećivanje kroz nepodnošenje prijave od strane banke

Prethodno spomenuta obveza banke (Financijskih servisa, osiguranja itd.) ne predviđa sankcije kod nepodnošenja prijave odnosno obveze samoprijavlivanja od strane institucija. U literaturi je zaključno da je nepodnošenje takve prijave bez zakonskih posljedica odnosno nekažnjivo. Pogled na paralelne institucije pokazuje pravnu nesigurnost odredbe: Pored klasične obveze podnošenja prijave suda (§ 183 GVG - Gerichtsverfassungsgesetz) i Financijskih vlasti (§ 116 AO - Poreznog zakona) posebnu obvezu podnošenja prijave (§ 6 SubvG - Gesetz gegen missbräuchliche Inanspruchnahme von Subventionen (Subventionsgesetz) - Zakon protiv zlouprabe subvencija) imaju prilikom sumnje na *Subvencijsku prijevaru* kod pružanja usluge (v. također § 4. st. 5. WpHG - Wertpapierhandelsgesetz - Zakon o vrijedonosnim papirima).³⁴

11. ZAKLJUČAK

Zakonodavna rješenja na području sprječavanja pranja novca su danasve blago reći kompleksna i obuhvaćaju vrlo različit spektar područja djelovanja zaštitnih objekata i aktivnosti različitih institucija, pri tome se ne misli samo na represivni aparat poput policije, već i angažiranost odvjetnika i drugih osoba različitih profesija kako bi se spriječilo pranje novca, detektiralo i sankcioniralo.

³² Cf. *Ibid.* str. 130-131.

³³ *Ibid.* str. 131.

³⁴ Cf. *Ibid.* str. 131-132.

Procijenjena vrijednost godišnje opranog novca u jednoj godini iznosi 2-5% globalnog bruto društvenog proizvoda, ili 800 biliona\$ - 2 triliona US \$. Čak i manje procjene ukazuju na ozbiljan problem državnih institucija.³⁵

Pored toga obzirom da je materija izrazito kompleksna, i imajući u vidu smjernice EU obzirom da smo postali punopravna članica, i da je sloboda kretanja kapitala i dobra i pružanje usluga jedna od fundamentalnih slobode i prava, zagwarantiranih prema ugovoru sklopljenim sa Europskom Unijom, usvojena je prva Direktiva s ciljem sprječavanja uporabe financijskih sustava za uporabu pranja novca ne kršeći pri tome zagwarantirane slobode i prava prema ugovoru. Slijedom toga u radu je dan prikaz međunarodnog pravnog okvira, najznačajnijih usvojenih Konvencija poput Ujedinjenih Naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari, Konvencija Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom itd., te najznačajnijih Direktiva i uredbi. Usvojene Konvencije i Direktive prate rješenja nacionalnog kaznenog zakonodavstva. Obzirom da je pranje novca kao pojava kompleksna i ne može se prevenirati samo sa kaznenopravnog stajališta već i kroz druga sporedna zakonodavstva. Prikazom Zakona o sprječavanju pranja novca financiranju terorizma i njihovih obveznika provedbe dubinske analize i procjene rizika razvijena je svijest i obveza samoprijavljanja kod tzv. slobodnih profesija. Prikazom zakonodavnih rješenja Njemačke i SAD vidljivo je da to već dugogodišnja dobra i uspješna praksa koja se u RH treba razvijati dosljedno primjenjivati.

U radu se daje pregled kriminalističkih i kaznenopravnih aspekata pojma pranja novca te kaznenog djela prema odredbi čl.265 KZ/11. U radu su izložena zakonodavna rješenja nacionalnog zakonodavstva, a pored toga iznijet je prikaz i stranih zakonodavstava zemalja koja imaju dugu i uspješnu tradiciju u sprječavanju pranja novca poput SAD i susjedne Njemačke. Hrvatska nema dugu i uspješnu praksu te su kroz stranu regulativu iznijeti neki problemi s kojima se i RH u detektiranju pranja novca može susretati poput susjedne Njemačke obzirom na mnoga zakonodavna rješenja koja su kopirana i inkorporirana iz njemačkog zakonodavstva u hrvatski Kazneni zakonik.

Nadalje obrađuju se pitanja koja se odnose na „zaštitno dobro“ pranja novca koje treba biti determinirano obzirom na lokaciju pravog izvora pranja novca, u kojem smislu pranje novca treba biti determinirano obzirom na različite stadije počinjenja, odnosno da li počinitelj svjestan porijekla novca koji se pere, u odnosu na neke druge njegove aktivnosti.

LITERATURA

- 1) Cindori, Sanja. (2007). „Sustav sprječavanja pranja novca“, Financijska teorija i praksa: 31(1): 55-72.
- 2) Degabrielle, Cynthia. (2001). „Međunarodni naponi Sjedinjenih Američkih Država u borbi protiv pranja novca“, (prijevod članka s engleskog jezika Igor Barac), *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol.8, broj 2: 189-206.

³⁵ <http://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/globalization.html> 20.09.2015 god.

- 3) Directive 91/308 EEC of the Council of the 10 June 1991 on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering, OJ L 166. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:l24016> (06.07.2015).
- 4) Directive 2001/97/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2001 amending Council Directive 91/308/EEC on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering - Commission Declaration. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0097:EN:HTML> (06.07.2015).
- 5) Directive 2005/60/EC of the European parliament and of the Council of 26 october 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing, OJ L 309. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:l24016a> (10.07.2015).
- 6) Dremel, Nada. (2014). „*Sprječavanje pranja novca - pregled nekih postupaka i aktivnosti*“, RRiF“, (Računovodstvo, revizija i Financije): br. 1/14: 230 - 235.
- 7) EGMONT - The Egmont group of Financial Intelligence Units. Dostupno na: <http://www.egmontgroup.org/about> (02.07.2015).
- 8) FATF - *Financial Action Task Force*. Dostupno na: <http://www.fatf-gafi.org/> (30.06.2015 godine).
- 9) Javor, Ivana.(2010). „*Sprječavanje pranja novca i financiranje terorizma*“, Carinski Vjesnik (10): 38-56.
- 10) Javor, Ivana. „*Kontrola unošenja i iznošenja gotovine iz Europske unije*“, Zakonodavstvo Europske Unije: 29-42. Dostupno na <http://www.ijf.hr/upload/files/file/CV/2013/10/javor.pdf> (10.07.2015)
- 11) Jelčić, Irina. (lipanj 2011). „*Pranje novca, odujtnici, odujtnička tajna*“, Hrvatska Pravna Revija. str. 96-100.
- 12) Katušić-Jergović., Sanja. (2007). „*Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi)*“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb): vol.14, broj 2/2007: 619-642.
- 13) Milčić, Ivica. (rujan 2012). Zakonodavstvo i pravna praksa: „*Primjer provođenja dubinske analize stranke - prema odredbama Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma*“, Računovodstvo i Financije: 96-100.
- 14) MONEYVAL - *Commitee of Experts on the Evaluation of Anty-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism*. Dostupno na http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/default_en.asp. (27.06.2015).
- 15) Pavlović, Šime. (2013). *Kazneni zakon*, Drugo, izmjenjeno, dopunjeno i prošireno izdanje, Rijeka.
- 16) Tiedmann, Klaus. (2010). *Wirtschaftsstrafrecht, Besonderer Teil, mit wichtigen gesetzes – und Veordnungstexten*. Carl Heymanns Verlag.
- 17) Turković, K., Novoselec, P., Grozdanić, V., Kurtović Mišić, A., Derenčinović, D., Bojanić, I., Munivrana Vajda, M., Mrčela, M., Nola, S., Roksandić Vidličaka, S., Tri-

palo, D., Maršavelski, A. (travanj 2013), Zagreb, *Komentar kaznenog zakona i drugi izvori novog hrvatskog kaznenog zakonodavstva*, Narodne Novine.

- 18) Weigend, Thomas. (2011). Strafgesetzbuch mit Einführungsgesetz, Völkerstrafgesetzbuch, Wehrstrafgesetz, Wirtschaftsstrafgesetz, Betaübungsmittelgesetz, Versammlungsgesetz, Auszugen aus dem Jugendgerichtsgesetz und dem Ordnungswidrigkeitengesetz sowie anderen Vorschriften des nebenstarfrechts., Textausgabe mit ausführlichem Sachregister und einer Einführung von professor Dr.jur. Thomas Weigend, Universität zu Köln: 49 Auflage stand: 1.9.2011.
- 19) Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma, Narodne novine br. 87/08 i 25/12.
- 20) Zakon o sprečavanju pranja novca, Narodne novine br. 69/97, 106/97, 67/01, 114/01, 117/03 i 142/03.

Abstract

The paper presents the money laundering as phenomenon with transnational elements in criminal and legal aspects and the role of Financial Intelligence Unit in prevention and combating money laundering. The basic concepts are defined, money laundering as criminal act in it's all stages, the principles and fundamentals of international regulations analyzed, international legal frame, guidelines and Directives of EU, and the regulatory system in Croatia are covered by statutes and money laundering prevention Regulations is presented. The purchase of shares, of real estate, the establishment of dirty investment fund and the use of the banking system for the embedding of such resources is a danger to the credibility of a whole country and to the security of the financial and banking system. It is crucial to keep up with European approaches and recommendations, to strive for further improvement of the laws and the modernization of the system and harmonization. In such efforts helps anticipations of new aspects criminal problems and its legal solutions countries with long term criminal and legal practices such as German and SAD.

KEY WORDS: *money laundering, terrorist financing, prevention, reporting suspicious transactions, financial intelligence unit, search, seizure and confiscation of the proceeds from crime and on the financing of terrorism, criminal code on preventing money laundering and financing terrorism.*

JEL: K42, E42, F38